

Секція 4. Теорія і методика професійної освіти

Щерба Н. С., кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та прикладної
лінгвістики

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

ФАКТОРИ, ЩО ПЕРЕШКОДЖАЮТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЮ ПРАКТИКООРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ З ДЦП, ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Питання оптимізації середньої освіти учнів з інвалідністю є сьогодні надзвичайно актуальними в контексті запровадження інклюзивного навчання в масових школах. Серед них: цілі і бажані результати освіти учнів з інвалідністю; вибір моделі інклюзивного навчання, що має запроваджуватись; уточнення ролі помічника вчителя; відбір ефективних засобів, методів і прийомів навчання в залежності від індивідуальних відмінностей учнів; і нарешті, особливості підготовки майбутніх учителів до роботи в інклюзивному класі.

Зважаючи на новизну окресленої проблематики, відповіді на поставлені запитання можуть бути одержані лише в ході практичної апробації теоретичних положень. Тому з 27.11.2018 року по 01.06.2019 року на базі спеціально створених курсів у м. Житомира нами було організоване пробне навчання 12 учнів з інвалідністю. Його **метою** була розробка моделі практикоорієнтованого навчання іноземної мови (ІМ) старшокласників з ДЦП. Всі учні були поділені на 2 групи за рівнем володіння ІМ: група 1 – рівень володіння ІМ нижчий за А1, група 2 – рівень близький до А1. Засобами навчання було обрано комплекти підручників Fly High 1 і Blockbuster 1 – відповідно. Пробне навчання включало **3 етапи**: констатувально-організаційний, формуючий та аналітичний.

У ході дослідження поняття "*практикоорієнтоване навчання ІМ у школі*" розумілось нами як організований двосторонній процес розвитку іншомовної комунікативної компетентності учнів, спрямований на досягнення ними соціальної інтеграції, що реалізується за рахунок вирішення життєво важливих завдань і проблем у ході поєднання навчальної та квазіпрофесійної діяльності, а також емоційного і пізнавального наповнення творчого пошуку.

На **констатувально-організаційному етапі** (27.11.2018 – 27.02.2019) навчання проводилося за книгою вчителя обраних комплектів підручників. Педагогічні умови організації навчального процесу були такими: кожен учень групи 1 працював за допомогою асистента вчителя, проводилась адаптація засобів, методів і прийомів навчання в залежності від потреб учнів. Паралельно з процесом навчання проводилось спостереження за його ефективністю.

На **формуючому етапі** (27.02.2019 – 01.06.2019) нами було визначено типи **заходів**, що можуть реалізувати практичну спрямованість іншомовної освіти старшокласників з ДЦП:

- *організаційні*, що передбачають готовність системи освіти: а) прийняти учня з інвалідністю, враховуючи його індивідуальні відмінності (рівень володіння ІМ, навчальні та професійні інтереси, можливості та обмеження); б) відповідно до цього залучити адаптацію, модифікацію, корекційну спрямованість навчання чи підтримку з боку асистента вчителя тощо;

- *навчальні*, що передбачають розвиток комунікативних умінь у ході вирішення учнями завдань і проблем, що можуть виникати в повсякденному і професійному контекстах (за моделлю: а) розвиток комунікативних умінь засобами умовно-мовленнєвих і мовленнєвих вправ; б) розвиток умінь критичного мислення засобами запровадження проблемних, і зокрема квазіпрофесійних, ситуацій і завдань у межах освоєних розмовних тем);

- *практичні*, що зумовлюють задіяння учнів у міжкультурній взаємодії з носіями іноземної мови, що передбачає спільне вирішення повсякденних / професійних задач.

Перший тип заходів є необхідною передумовою організації навчального процесу дітей з інвалідністю та має використовуватися незалежно від рівня володіння учнями ІМ. Включення інших типів у навчальний процес зумовлене підвищенням цього рівня. Оскільки навчання основ продуктивного мовлення передбачене шкільними Програмами вже на рівні А1, то відповідні навчальні комунікативні завдання доцільно використовувати в початковій школі. Проте додавання до них проблемного компоненту має узгоджуватися з принципом посиленості. Очевидно, це доцільно робити, коли учні досягають рівня А1+-А2. Що стосується квазіпрофесійних ситуацій, то їх використання має узгоджуватися з професійними інтересами учнів і починатися з рівня А2+-В1.

На **аналітичному етапі** (після 01.06.2019) було проведено узагальнення факторів, що перешкождали реалізації практикоорієнтованого навчання, і заходів, що можуть полегшити їх прояви. Серед них такі:

1. Наявність в учня **стійких навчальних труднощів**, що перешкоджають виконанню завдань і не полегшуються протягом декількох місяців (наприклад, дислексія, дисграфія, дислалія, ехолалія і т. д.) є приводом для застосування корекційних вправ, доступних учителю ІМ. Вони можуть стати частиною навчання всього класу, даватися малій групі учнів у межах диференційованого підходу чи одному учневі індивідуально. Наведемо приклади виявлених стійких труднощів і способів полегшення їх проявів:

а) *оптична дислексія*: учень не може читати текст, коли підходить його черга, постійно губиться в тексті та неправильно читає окремі слова. Учні запропоновано ставити лінійку під рядок у тексті (адаптація засобів навчання), а всій групі – додаткові корекційні вправи на поєднання однакових літер на малюнку, проведення лінії від початку до кінця лабіринту, коректурну правку;

б) *ехолалія*: учень з аутизмом має особливість повторювати за вчителем останні слова речень, але не може повторити повну фразу англійською мовою. Для полегшення цих труднощів учитель по черзі загинає пальці, вимовляючи кожне слово фрази, та просить учня робити так само, повторюючи її (адаптація прийомів навчання). Внаслідок цього учнем відтворюється ціла фраза.

Додатково на кожному уроці всі учні вимовляють фрази під ритм із поступовим пришвидшенням. Результатом цього є складання та використання елементарних джазових ритмів (адаптація прийомів навчання):

Jelly, kite and lorry – плескання в долоні (повторити фразу і плескання).

Jelly, kite (повторити).

Jelly, kite and lorry – плескання в долоні.

2. **Адаптація.** Інклюзивне навчання ІМ передбачає постійне спостереження за учнем з метою вибору, перегляду та вдосконалення усіх видів адаптації (щодо підходів, методів, засобів і навчального середовища). Неспроможність учня освоювати ІМ може бути показником неефективної адаптації чи необхідності запровадження модифікації. Проте при наявності в учня стійких навчальних труднощів адаптація має доповнюватись корекційними вправами, про що йшлося вище.

3. **Модифікація** вивчення ІМ є наслідком неспроможності учня виконувати певні завдання чи їх запропоновану кількість, що має під собою об'єктивне підґрунтя. В іншому випадку має запроваджуватись адаптація, за необхідності поєднана з корекційною спрямованістю навчального процесу.

4. Необхідність присутності **асистента вчителя** на уроці може визначатися, з одного боку, особливими освітніми потребами (наприклад, тяжкими порушеннями зору), неспроможністю до самоорганізації чи порушеннями поведінки учня, а з іншого – його готовністю долати наявні труднощі та розвивати свої сильні сторони за допомогою дорослого. Що стосується ролі та функцій асистента, то вони визначаються посадовими обов'язками [1]. На їх основі може проводитись відповідний інструктаж. У випадку неправильного розуміння асистентом своєї функції має вестись роз'яснювальна робота. Наприклад, при схильності асистента виконувати замість учня письмові роботи можна зауважити, що розвиток дрібної моторики сприяє розвитку розумових здібностей учня, тому збіднення цього розвитку недоцільне.

5. Відбір підручників. У ході проведеного аналізу серед підручників, рекомендованих МОН України для навчання ІМ учнів старшого етапу з особливими освітніми потребами [2], було виявлено лише один – шрифтом Брайля з англійської мови для учнів зі сліпотою та зниженим зором для 10 класу (автора В.М. Плахотник). Таким чином, видається доцільним застосовувати підручники, рекомендовані МОН України для учнів загальноосвітніх шкіл [3], збагачуючи їх вправами і завданнями, що підвищують практичну орієнтованість і за потреби корекційну спрямованість навчання ІМ і були описані нами вище.

Зі всього сказаного можна зробити **висновок**, що основними передумовами оптимізації навчання ІМ учнів з інвалідністю є попереднє вивчення і врахування їх індивідуальних відмінностей, а також практична і корекційна спрямованість навчального процесу, оскільки саме це дозволить подальшу соціальну інтеграцію суб'єктів навчання.

Література:

1. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» від 25.09.2012 № 1/9-675 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/32125/

2. Перелік навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами у 2018/2019 навчальному році, Лист МОН від 27.08.2018 №1/11-9110 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>.

3. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в основній і старшій школі закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою, Лист МОН від 20.08.2018 № 1/9-503 [online] Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>.